

Marijndiers

Landgoed Schovenhorst: ook bijzonder in 2010?

Landgoed Schovenhorst zoekt een nieuwe en passende rol voor de toekomst.

— Job de Klein

Gedurende het 155 jarige bestaan van Schovenhorst zijn de maatschappelijke omstandigheden danig veranderd. De oude rol, als kenniscentrum voor uitheemse boomsoorten, blijkt niet langer interessant genoeg. In 1998, rond de viering van het 150 jarig bestaan van Schovenhorst, heeft het bestuur besloten om een andere richting te kiezen. In dit artikel wordt beschreven hoe Schovenhorst in de toekomst een maatschappelijke rol denkt te kunnen spelen.

De ontstaansgeschiedenis van het landgoed bepaalt tot op de dag van vandaag het functioneren. De stichter van het landgoed, mr. J.H. Schober, is in 1848 met de opbouw van het landgoed gestart omdat hij meende dat de verarmde gronden productief gemaakt konden

worden. Hij experimenteerde met landbouw, fruitteelt en bosbouw. Uiteindelijk bleek alleen de laatste vorm van grondgebruik levensvatbaar. Schovenhorst was een van de eerste bebouwingen op de Veluwe. Schober importeerde een groot aantal naaldboomsoorten uit de gematigde klimaatzone van de wereld, om na te gaan of ze beter zouden groeien dan de grove den. Dit experimenteren is altijd doorgegaan. Er is in de hele geschiedenis van Schovenhorst aandacht geweest voor nieuwe boomsoorten en de ontwikkeling daarvan. De boomsoortencollectie, samengebracht in onze pineta en arboreta, zijn daar de fysieke bewijzen van. De boomsoortencollectie is inmiddels het handelsmerk van Schovenhorst. Sinds 1948

krijgt het landgoed subsidie om de collectie in stand te houden en verder te ontwikkelen. De vakwereld wist de weg naar het landgoed altijd goed te vinden. Uitheemse boomsoorten zijn echter uit de gratie en de belangstelling van beroepsmatig geïnteresseerden is de laatste 10 jaar behoorlijk afgenomen. Ook het ministerie heeft geen belangstelling meer en de subsidie is beëindigd. Vandaar dat Schovenhorst zich in 1998 wel moest bezinnen op de toekomst.

Van proefbos tot publiekspark

Een van de alternatieven was het terugbrengen van de activiteiten tot een normaal extensief beheer van het bos en de gebouwen. Dit zou een breuk betekenen in de geschiedenis van het

landgoed maar daarmee zou het voortbestaan van het landgoed min of meer verzekerd zijn. Het bestuur concludeerde dat Schovenhorst zoveel kwaliteiten in zich bergt, dat het de moeite waard is om plannen te ontwikkelen waarin een nieuwe maatschappelijke rol voor Schovenhorst tot uiting komt.

Het idee was dat in 150 jaar een zo prachtig bos is gerealiseerd waarin ook nog de boomsoortencollectie zich ontwikkelde tot wonder-schone bomentuinen, dat dit een groot publiek moet kunnen aanspreken. Schovenhorst is in 1848 ontstaan als initiatief uit de verlichte burgerij om de welvaart van het platteland te vergroten. Nu wil Schovenhorst op een andere manier bijdragen aan het welbevinden van de bevolking. Het landgoed richt zich nu op een groot en breed publiek waarbij de relatie tussen de mens en de bomen centraal staat: er zijn nu culturele evenementen en educatieve programma's.

Er is vanaf 1998 aan twee sporen gewerkt. Aan de ene kant is vrijwel meteen na de ommekeer begonnen met het organiseren van publieksgerichte activiteiten. Aan de andere kant is gewerkt aan een plan waarmee de nieuwe rol duurzaam gestalte kan krijgen. Een belangrijk aspect was het opbouwen van een vrijwilligersorganisatie. Ter wille van het behoud van het karakter van het landgoed en de uitstraling, is pure commercie ongewenst. Dit betekent dat het ondoenlijk is om de activiteiten met betaalde krachten te realiseren. Inmiddels is Schovenhorst erin geslaagd om een grote groep vrijwilligers aan zich te binden, die met veel inzet, plezier en kennis van zaken meedenken en meedoen in de organisatie van diverse activiteiten.

Mr. Schober en zijn boomzaadjes

Van meet af aan is educatie belangrijk geweest op landgoed Schovenhorst. Vroeger betrof dat vooral het vergroten en uitdragen van kennis gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek in de bosbouwsector. Nu ziet Schovenhorst een rol en mogelijkheden in het aanbieden van bijzondere natuurgerichte recreatie. Bij de educatie gaat het om de maatschappelijke betekenis van Schovenhorst, maar vooral ook om de betekenis van bossen en bomen in het algemeen. Sinds 1998 zijn educatieve programma's ontwikkeld voor groepen van de basisschool, met voor elke leeftijdsgroep een specifieke aanpak. Ongeveer 5000 kinderen per jaar volgen deze programma's, die een dagdeel in beslag nemen. Uit de namen van de programma's zijn de thema's wel af te leiden: 'Het verborgen

landschap', 'Beleef het bos', 'Wereldreis', 'Wereldbomen', 'Eekhoorn', 'De Houthakker en de Mier', 'Taxus en Jeneverbes', 'Mr. Schober en de boomzaadjes', 'Diep in het bos'.

Deze programma's zijn zeer succesvol. We denken dat dit komt omdat de beleving voorop staat. We maken de kinderen nieuwsgierig en laten ze zoveel mogelijk zelf ontdekken. Als de kinderen maar met een positief gevoel terugdenken aan hun bezoek aan het landgoed. Want dat is uiteindelijk toch het leukst. Ook de leerkrachten zijn tevreden: zij zien duidelijk dat dit meer is dan een leuk spelletje in het bos.

Boom in Beeld

De andere invalshoek bij de activiteiten is de cultuur. Er is een aantal beeldtentoonstellingen georganiseerd en jaarlijks voert de Engelse landgoedtheatergroep Illyria een stuk op in de buitenlucht. Sinds 1998 zijn drie exposities georganiseerd in samenwerking met verschillende kunstorganisaties in Putten. In de zomer van 2003 is in samenwerking met houtkunstenaar Marco Mout een evenement georganiseerd, waarbij drie weken lang 25 kunstenaars uit Europa, Nieuw Zeeland en Canada in het arboretum aan het werk zijn geweest. Stukken rondhout uit het Schovenhorster bos werden omgetoverd tot een sprekend beeld. Het Arboretum als atelier. Meer dan 20.000 mensen bezochten 'Boom in Beeld'. Het leuke daarvan was, dat de bezoekers zich niet alleen verbaasden over de kunstenaars en de kunstwerken maar ook oog kregen voor de parken en bossen.

En nu verder....

De educatieve en culturele initiatieven en programma's oogsten inmiddels inhoudelijke waardering en trekken veel bezoek. De bezoekersaantallen, buiten het normale bosbezoek, zijn gestegen van 2.000 tot 28.000 bezoekers per jaar. Het is echter nog niet gelukt om voldoende economische basis aan deze activiteiten te geven. Educatie en cultuur zijn immers niet de makkelijkste inkomstenbronnen. Schovenhorst zoekt inkomsten bij subsidieregelingen, fondsen en sponsors en probeert ook onderdelen direct te 'verkopen'. Hoewel we hier gedeeltelijk succesvol zijn, is dit nog onvoldoende om de zaak financieel draaiende te houden. Daarom zijn ideeën ontwikkeld om de schoonheid van het landgoed nog beter te ontsluiten en te benutten. Deze ideeën zijn uitgewerkt in een plan met de werktitel: 'Landgoed Schovenhorst, de mooiste bomentuin van Nederland'. Heel belangrijk is dat als randvoorwaarde in het plan altijd is opgenomen dat het

landgoed niet aan kwaliteit mag inboeten. Het karakter van het landgoed blijft dus, ondanks alle ideeën, in stand.

Het realiseren van de mooiste bomentuin van Nederland

De instandhouding van landgoed Schovenhorst heeft in eerste instantie te maken met de ontwikkeling van het bos en de bomentuinen. Die tuinen zijn aan een opwaardering toe. De oude schoonheid is aan een opknappbeurt toe, de tuinen moeten toegankelijker worden en er is een betere informatievoorziening nodig. Zeg maar het 'oppoetsen en voor het voetlicht brengen van het oude tafelzilver'.

Verbeteren van de infrastructuur

Schovenhorst heeft dringend behoefte aan een verbetering van de infrastructuur. Een onderdoorgang onder de Garderenseweg moet de scheiding tussen twee helften van het landgoed, die onder invloed van het toenemende verkeer steeds groter wordt, ongedaan maken. Het is de bedoeling om een eenvoudige voetgangerstunnel te bouwen, met aansluiting op de hoofdrouwing op het landgoed. Wandelroutes moeten de twee delen van het landgoed verbinden. Verder komt er een parkeervoorziening.

Creëren van een ontvangstgebouw

Het landgoed heeft een ontvangstgebouw nodig. Op dit moment heeft Schovenhorst de beschikking over de Werkstee, een gebouw dat 55 jaar geleden door de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging is geschonken aan Schovenhorst als werk- en studieplaats voor studenten en andere belangstellenden. In 1998 is de Werkstee geschikt gemaakt om bijvoorbeeld educatieve programma's en kleine lezingen te verzorgen. Maar het gebouw is te klein om alle mogelijke activiteiten onder te brengen, dus is op termijn uitbreiding noodzakelijk.

Een bostoren

De bostoren is gebaseerd op het boomkronenpad. Een pad loopt als het ware rond een toren omhoog tot de hoogte van ongeveer 42 meter, net hoger dan de boomkronen. Onderweg naar boven ziet de bezoeker de verschillende lagen van het omringende bos. De toren moet harmonisch passen in het omringende bos en zal daar een organisch geheel mee moeten vormen. De toren zelf biedt voldoende mogelijkheden om te beklimmen, de omgeving te beleven en even-

tueel kennis op te doen. In de toren is ruimte voor permanente tentoonstellingen en wisselprojecten, zoals exposities, voorstellingen, performances en dergelijke.

Een speelbos

Het leuke aan een bosbezoek is voor veel kinderen afhankelijk van de speelmogelijkheden. Schovenhorst wil daarom een speelbos maken. Hierbij wordt direct aangesloten bij de speelmogelijkheden van het bos zelf en worden de mogelijkheden hiervoor versterkt. Het betreft dan mogelijkheden tot het bouwen van hutten, tot klimmen, krui- pen en dergelijke. Het speelbos dient het spelen met het bos te verbinden.

Krijgen we de plannen gerealiseerd?

Enthousiasme en ideeën genoeg. Nu de financiering nog. De ideeën sluiten aan bij het beleidsvoornemen van de provincie Gelderland, zoals is vastgelegd in 'Veluwe 2010'. Hierin stelt de provincie dat het de moeite waard is om de particuliere landgoederen te behouden. Net als bij veel andere landgoederen is de historische (in dit geval bosbouwkundige) bedrijfseconomische basis onvoldoende om het landgoed door de 21ste eeuw te loodsen. Met 'de mooiste bomentuin' ziet Schovenhorst echter perspectief voor de toekomst.

De provincie en de gemeenten op de Veluwe richten zich op voldoende recreatief-toeristisch perspectief op de Veluwe. In de provinciale be-

leidsnota 'Mooi Dichtbij' staat dat investeren in de kwaliteit van dagrecreatieve voorzieningen belangrijk is. Met name op de Noordwest-Veluwe zijn weinig recreatieve voorzieningen die inspelen op de behoefte van de recreant. Schovenhorst biedt de mogelijkheid het bestaande aanbod van natuurgerichte recreatie te versterken. Uit een haalbaarheidsonderzoek blijkt dat er voldoende belangstelling bestaat voor een trekpleister als de bostoren. Voorwaarden zijn niet al te hoge kosten voor de bezoeker en een dynamische invulling van het bezoek. ♦

Job de Klein is rentmeester van landgoed Schovenhorst.

Landgoed Schovenhorst

Het landgoed Schovenhorst ligt op de Noordwest Veluwe onder de gemeente Putten op de westelijke flank van de stuwwal Garderen-Putten. Het is bijna 180 hectare groot en bestaat bijna geheel uit bossen en parken. Het landgoed is een particulier bezit en wordt beheerd door de stichting Schovenhorst. Het bosbeheer is vanaf het begin van de aanleg voornamelijk gericht geweest op de houtproductie. Hiertoe werden vanaf 1848 op de verarmde heidegrond verschillende naaldboomsoorten uitgeteeld. Dit heeft na 155 jaar bosontwikkeling geresulteerd in een bos dat voor de zandgronden een hoge houtvoorraad (ca. 330 m³/ha) en bijgroei (12 m³/ha/jr.) kent. Er wordt nu al geruime tijd gericht gewerkt aan het realiseren van een ongelijkjarig gemengd bos waarin naast de houtproductiefunctie ook substantiële

aandacht is voor de ontwikkeling van natuur- en belevingswaarden. Bijzondere elementen op het landgoed zijn de bomentuinen waarin een boomsoortencollectie is samengebracht. De oudste daarvan is het Kleine Pinetum dat vanaf 1848 tot 1865 in gebruik is geweest als de eerste kwekerij van het landgoed. Bijzondere bomen hier zijn twee mammoetbomen (*Sequoiadendron giganteum*) van meer dan 40 meter hoog en een douglas en abies grandis uit het eerste decennium van het landgoed. Het Grote Pinetum was kwekerij tussen 1865 en 1901. Hier vindt men naast Amerikaanse en Oostaziatische soorten ook bomen uit de Kaukasus en Zuidoost Europa. Het bosbouwkundig Arboretum dateert uit 1938. Hierin zijn indertijd als proefneming bomen in groepen geplant, gerangschikt naar geografische herkomst.

